

Düşükler, özellikle isteyerek düşükler (günlük dildeki karşılığı kürtaj), yıllardan beri hangi ülkede olursa olsun en tartışmalı konulardan birisi olmuştur. Çünkü bu konu, mevcut üretim tarzıyla belirlenen hakim düşünce biçiminin (sihirselsel, dinsel, bilimsel düşünce vb.), o ülkenin demografik yapısının, beraberinde nüfus politikalarının, mevcut sağlık politikalarının, sağlık hizmetlerinin, ailenin kurumsallaşma düzeyinin, hükümetlerin ve devletin kadına yönelik politikalarının ve bunun karşısında mevcut sınıf mücadelesinin, kadın hareketinin vb. adeta kesişme noktasında durmaktadır. Bunun yanında, kürtaj duygulara da hitap eden sembolik bir meseledir. Aynı zamanda kürtaj, insan yaşamının ne zaman başladığı ve üreme üzerindeki kontrol hakkı sahibinin kim(ler) olduğu ile ilgili özellikle sınıflı toplumsal yapılarda değiştirilmesi zor düşüncelerin hakim olduğu duygulara hitap eden başka bir sembolik meseledir. Diğer toplumsal sorunlardan farklı olarak, duygulara hitap eden sembolik meseleler hemen hemen tüm temel değerler ile ilgili olduğundan, ortaya çıkan anlaşmazlıklar derin ve yoğun bir nitelik taşır. Dolayısıyla, bugün de dahil düşükler özellikle isteyerek düşükler yüzyıllardır derin ve yoğun tartışmalara gebe kalmıştır.

Kürtaj için bugün de halen devam eden farklı ve aynı zamanda birbirine zıt iki görüş bulunmaktadır: 1) kürtajı savunanlar ve 2) kürtaja karşı çıkanlar. Bu iki görüşün karşıtlığının zeminini mevcut üretim tarzı üzerinde şekillenen bireysel haklar, toplumsal ahlak, tıbbi, dini, ailevi ve kişisel etik anlayışları vb. arasındaki farklılıklar oluşturmaktadır. Her iki görüşün karşıtlıkları şu noktalardan yürümektedir: 1) fetusun ne zaman "insan", "kişi" ya da "kişilik" olarak tanımlanması gerektiği 2) anne ile fetus arasındaki hakların çatışması ve 3) düşük hakkının sınırlandırılması sonucu oluşacak olumsuz sonuçların, fetal yaşamı sonlandırma ile oluşacak olumsuz sonuçları dengeleyip dengeleyemeyeceğidir. Dini kurumlar, muhafazakâr ve/veya gerici hükümetler ve partiler tarafından da desteklenen düşük karşıtı gruplar, döllenme ile beraber fetusun insan ya da kişi olduğunu, fetusun herhangi bir insan ile aynı

haklara sahip olduğunu bu nedenle, kürtajı bazıları bir cinayet, bazıları ise fetusun haklarına gasp olarak değerlendirmektedir. Hatta bazı düşük karşıtı gruplar, bunun daha da ilerisine geçip, doğum kontrol yöntemlerinin dahi döllenmeye olanak tanımadığı için kullanılmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Bununla beraber, bilimsel dayanağı olmaksızın kürtajın kadınlarda sağlık açısından kalıcı sakatlıklara yol açacağı da ileri sürülerek, karşı çıkmaktadır. Ya da kadının kürtaja karar verdiği durumda kendi yaşamı için bir başka canlının - doğmamış bebeğin- yaşamını hafife aldığı ileri sürülerek, vicdanen kürtaj karşıtı durum desteklenmektedir. Bu nedenle, yüzyıllardır kadınlar bunlara uymadığı durumda idama varan cezalarla karşılaşmıştır. Doğası gereği ataerkil toplumlarda özellikle nüfusu artırıcı politikaların olduğu dönemlerde kadınların üreme fonksiyonu ve cinselliği kontrol edilerek, babalık (paternitiyi) da garanti altına alınır. Evlilik öncesi bekâret, görücü usulü evlilikler, çeyiz, lohusalık ritüelleri, gelenekleri vb. çocuk sahibi olma ile ilgili zorlayıcı kurullarla pekiştirilir.

Hatta çoğu zaman yasalarla, gerçekte çoğunluğunu erkeklerin bazen de kadınların oluşturduğu hakimler, polisler ve dini liderlerin söylemleri ve yaptırımları ile de güçlendirilir. Böyle olunca, bu yaklaşım ile hareket eden tüm ilgili partiler, hükümetler, yargıçlar, uluslararası ve ulusal meslek kuruluşları ve toplumun diğer üyeleri, genellikle kadınların kendi kaderini kendisinin belirleyeceği kültürel, davranışsal vb. değişikliklerden adeta korkar hale gelir. Bunların sonucunda, kürtaja dünyanın birçok yerinde karşı çıkılır.

Kürtajı savunup, onu kadının kendi kaderini tayin etme ile bir hak ve/veya özgürlük bağlamında ele alanlar ise "kadının doğurganlığı üzerinde denetiminin kendi elinden alınmasının" bir hak ve/ya özgürlük kaybı olduğunu", bunun kaybedilmesi durumunda ise onun anne, bebek, aile vb. sağlık, sosyal, ekonomik vb. alanlarda istenmeyen olumsuz sonuçlara yol açacağı üzerinde durmaktadır ki, bunu destekleyen sayısız bilimsel veri bulunmaktadır. Örneğin, ilk trimestirinde kürtaj serbest olduğunda ve bu hizmet ulaşılabilir olduğunda bütün komplikasyonların yarısının önlenilebilir olduğu saptanmıştır.

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Kocaeli Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü

Türkiye'de de 25 Mayıs 2012 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı'nın uygulanmasına ilişkin 2012 Uluslararası Parlamenterler Konferansı kapanış oturumunda yaptığı konuşmasının bir bölümünde: "...Sezaryenle ilgili doğumlara karşı olan bir başbakanım. Kürtajı bir cinayet olarak görüyorum. Buna kimsenin müsaade etme hakkı olmamalı. Ha anne karnında bir çocuğu öldürürsünüz ha doğduktan sonra öldürürsünüz. Hiçbir farkı yok.." ifadesi ile bir gün sonra, AKP Genel Merkez Kadın Kolları 3. Olağan Kongresi'ndeki: "...Ben sezaryenle doğuma karşı olan bir Başbakanım ve bunların özellikle planlı yapıldığını biliyorum. Bunun, bu ülke nüfusunun artmaması için atılan adımlar olduğunu biliyorum. Kürtajı bir cinayet olarak görüyorum ve bu ifademe karşı çıkan bazı çevrelere, medya mensuplarına da sesleniyorum; yatıyorsunuz, kalkıyorsunuz Uludere (Başbakanlığı döneminde, 28 Aralık 2011 tarihinde TSK savaş uçakları tarafından çoğu çocuk, 34 Kürt yurttaşımızın katledilmesi olayını kastediyor) diyorsunuz. Her kürtaj bir Uludere'dir diyorum" ifadeleri ile Türkiye'de yaklaşık 30 yıl sonra kürtaj tartışmaları yeniden başlamıştır. Bu ifadelerin ardından, pek çok AKP'li bürokrat ve taraftarı mevcut yasal düzenlemenin 12 Eylül döneminin bir eseri olduğunu, dolayısıyla değişmesi gerektiği üzerinden hareket etti. Tarihin farklı zamanlarında ve farklı coğrafyalarında benzer cümleler ve yaklaşımlarla cereyan eden kürtaj tartışması, Türkiye'de de yine kürtaj karşıtı ve kürtaj taraftarı olanların yukarıda belirtilen karşıtlıkları minvalinde başladı, devam etti ve edecek. Bu konuda Temmuz 2012'de yapılan son düzenleme her ne kadar kürtajın süresine dokunmamış olsa da bunun "şimdilik" olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Çünkü kürtaj ve sezeryan konusu mevcut hükümetin diğer ekonomik-politikalar bağlamı içinde değerlendirildiğinde, eğer eğilim bu biçimde devam ederse ve karşı bir mücadele de geliştirilmezse, düzenlemenin ne olabileceğini tahmin etmek hiç te zor değildir. Buna ilk verilebilecek örnek ise mevcut hükümet tarafından sıklıkla dile getirilen her evli çift için "üç çocuk, hatta beş çocuk" beklentisidir.

Dünya genelinde sağlık alanında ise yukarıdaki tartışmaların ışığında ya da etkisinde, kürtaj ile ilgili dünden bu güne devam eden güncel tartışma

soruları şunlardır; 1) kürtaj yasal olarak güvence altına alınmalı mı? 2) kürtaj hangi durumda ve nasıl bir yasa kapsamında yer almalı? 3) kürtaj hiç bir neden gösterilmeksizin kadının istediği durumda serbest olmalı mı? Bu, gebeliğin kaçınıcı haftasında olmalı? 4) kürtaj hangi durumlarda yapılmalı? 5) kürtaj için kadının ve/veya/eşinin/ailesinin onayı gerekli mi? 6) kürtaj hangi sağlık sektöründe ve hangi sağlık kurumlarında yapılmalı? 7) yasal kürtajı kimler ve hangi eğitim basamaklarından geçerek yapmalı? 8) kürtajın yasal olarak nedenini ispatlanmasını sağlayan onay/izin mekanizmaları var mıdır? Varsa bunlar nelerdir? Gereklik düzeyleri nelerdir? 9) genelde üreme sağlığının, özelde düşük hizmetlerinin bedeli nasıl finanse edilmelidir? 10) istenmeyen gebeliklerin önlenmesi için nasıl bir üreme sağlığı hizmetleri olmalıdır?

Kürtaja belli koşullarda dahi yasal olarak izin verilmesinin en önemli sonucu yasa dışı güvensiz kürtajın engellenmesidir ve bu nedenle, anne ölümleri kürtajın yasal olduğu ülkelerde daha düşüktür. Ancak kürtaja belli koşullarda dahi yasal olarak izin verilmesi asla tek başına yeterli değildir. Çünkü dünyada bazı ülkelerde düşük hizmetleri hükümet tarafından prasız olarak verilirken ve bu hizmetler kadınlar için ulaşılabilirken, bir diğer ülkede kürtaj yaptıran kadınlar cezai yaptırımlar ile karşı karşıya kalabilmektedir. Çünkü sağlık çalışanlarının kürtaja yönelik tutumları ve yaklaşımları, kürtajın paralı bir hizmet olarak sunulması, hizmetin kamu kurumları dışında verilmesi, kürtajdan vazgeçirmek için kullanılan zorunlu danışmanlık hizmetleri, kürtajın üreme sağlığı hizmetleri kapsamında olup olmaması vb. unsurlar da etkili olmaktadır.

Toplum ve Hekim'in bu dosya konusu "kapitalizm, kadın ve kürtaj" başlığını taşıyor. Türkiye'de 2012 yılında öncelikle hükümet, daha sonra taraftarlarının gündeme getirdiği "kürtaj" meselesinin tamamlanmamış bir süreç olması ve bu meselenin yakın dönemde tekrar yeni düzenlemeler ile karşımıza çıkacak olması büyük bir olasılıktır. Bu nedenle, sağlık çalışanları bu süreci ve olası sonuçlarını anlamak, anlamlandırmak, ilişkilendirmek ve sonunda doğru bir tutum geliştirmek gibi önemli bir sorumluluğa sahiptir. Bunun bir yolu da parça bütün ilişkisini bilmektir.

Kürtaj ile ilgili sorunlar, kadın sorunundan, kadın sorunu ait olduğu toplumsal yapıdan ayrılmaz bir parça olduğundan, öncelikle bütünü, ardından da parçayı görmeyi hedefledik. Bu nedenle dosyanın ilk bölümünde, toplayıcılık aşamasından bugüne değin mevcut üretim tarzı ile kadın sorunu arasındaki ilişkiyi dört derleme makale ile ele almaya çalıştık. İlki, Dr. Funda Karapehlivan Şenel'in "Tarihsel ve Toplumsal Süreçte Kadın" başlıklı yazısı. Karapehlivan Şenel makalesinde, kadının konumunun toplayıcılıktan-kapitalizme kadar tarihsel süreç içinde nasıl değiştiğini genel hatlarıyla sunmasının yanı sıra, tarih yazımında kadın sorununun baskın olarak neredeyse görünmez kılındığını, bunun tarihsel-toplumsal bağlamı içinde nedenlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, kadını tarih sahnesine çıkararak ve onun etkin ve etkili bir özne olmasına katkı sağlayan durumları ve kadın çalışmalarını ele almıştır. Bunları ortaya koyarken, kullandığı iki kavram ataerki ve toplumsal cinsiyettir. İkinci derleme makale, Yrd. Doç. Dr. Ferda Dönmez Atbaşı ve Dr. M. Meryem Kurtulmuş'un "Kapitalizm Ataerki ve Kadın Emeği" başlıklı derleme makalesidir. Bu makalede, kapitalizmde üretim ve yeniden üretim arasındaki ilişkinin kadın emeğini nasıl ikincilleştirdiği, emek piyasasında yer alan kadınların kapitalist ataerki mekanizmalara nasıl maruz kaldığı, kadın emeğine bakışta ortaya çıkan temel feminist yaklaşımları ve iktisadi yeniden yapılanma döneminin makroekonomik koşulları ve bunların kadın emeği üzerine etkileri değerlendirilmiştir. Makalede ayrıca kadın ile ilgili psikolojik, sosyal, ekonomik vb. çok sayıda meselenin nedenlerini incelerken, sadece patriakaya odaklanmanın eksikliğine vurgu yapılmaktadır. Üçüncü makale Doç. Dr. Melda Yaman Öztürk'ün "Ataerki Kapitalist Toplumda Kadının Bedeni" başlıklı derleme makalesidir. Bu makalede, ataerki kapitalist toplumda kadın bedeninin emek süreçlerinde çeşitli biçimlerde kapitalist tahakküme nasıl maruz kaldığı ve kadınların emek etkinliğinin bedenleri dolayısıyla özgül biçimlerde nasıl denetlendiği açık olarak ortaya koyulmaktadır. Kadını eve kapatmak, davranışların denetlenmesi, art arda doğumlar, bekâret kontrolleri, kürtaj yasağı, estetik cerrahi, açlığa varan diyetler akla hemen gelen tahakküm ve denetim mekanizmalarındandır. Bu ilk bölümün son derleme makalesi Toplum ve Hekim dergisi okurlarının yakından tanıdığı Doç. Dr. Sibel

Özbudun'un "İslâmcı-Muhafazakârın Zihin Haritasında Bir Gezinti: "Nasıl Bir Kadın(Lık)?" başlıklı yazısıdır. Yazıda, tarihsel bir bağlam içinde İslam dünyasında kadın tahayyüllerinin şekillenmesi ile İslami referansların yeni yorumlarında kadınların bedenlerini hem bir haz hem de mutlaka eril denetim altına almadaki yeni muhafazakar söylemler ve girişimler üzerinde durulmaktadır. Özel olarak bu durum, yazar tarafından Türkiye üzerinden de somutlaştırılmaktadır.

Dosyanın ikinci bölümde ise kapitalizm ve kadın sağlığı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalıştık. Buna "Kapitalizm Kadın Sağlığını Nasıl Etkiliyor?" başlıklı makalesi ile Doç. Dr. Meltem Çiçeklioğlu katkı koydu. Çiçeklioğlu makalesinde, neoliberal politikaların kadınları nasıl daha da yoksullaştırdığını, esnek üretim süreçlerinde nasıl daha uysal işçiler olarak ve kötü çalışma koşulları altında çalıştırdığını ve bunların sonucunda kadınların sağlıklarının nasıl bozulduğunu genel hatlarıyla sunmaktadır. Diğer bir makale ise Yrd. Doç. Dr. Hafize Öztürk'den talep ettiğimiz tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde "Kürtajın Tarihi" konulu makale idi. Ancak kendisinden bu makaleyi alamadık.

Dosyanın üçüncü bölümü ise ülke örneklerine dayalı kürtaj düzenlemeleri, bunun etkileri ve sonuçları ile bunun karşısında verilen mücadelelerden oluşmaktadır. İlk makale Doç. Dr. Özlem Özkan' ait. "Ülkelere Göre Kürtaja Yönelik Yasal Düzenlemelere Genel Bir Bakış" başlıklı makalede kapitalizminin var olduğundan bugüne kürtaja yönelik mevcut yasal düzenlemeler, ülke örneklerine göre karşılaştırılarak ele alınmaktadır. Makalede, kapitalizmin emek-gücüne gereksinim duyduğu dönemlerde nüfusu artırıcı politikalara bağlı olarak kürtajla ilgili sınırlandırıcı, cezalandırıcı düzenlemelerin yapıldığı; bunun dini kurumlar, beraberinde kültürel öğelerle nasıl pekiştirildiği gösterilmektedir.

Bir sonraki sayıda ülke örnekleri üzerinden tarihsel ve toplumsal bağlam içinde kürtaj düzenlemeleri, onun etkileri ve sonuçları ile bunun karşısında verilen mücadeleler yer alacaktır. Daha sonra, Türkiye'de dünden bugüne nüfus, doğum kontrol ve isteyerek düşüklere yönelik politikalar ve kürtaj ile ilgili son düzenlemeye medyanın bakışı konuları ile dosyamızı tamamlayacağız. Makaleleri ile katkı koyan bütün dostların emeğine sağlık.